

משנה תורה הלכות תשובה פרקים ח-ט

פרק ח - ביאור חיי עולם הבא והכרת

הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מוות עמהן (=כלומר שאין אחריהם מיתה אלא חיי נצח), והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה (דברים כב, ז): "למען ייטב לך והארכת ימים", מפי השמועה למדו (קידושין לט, ב): "למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב, והארכת ימים - לעולם שכולו ארוך" וזהו הוא העולם הבא. שכן הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו.

ופירעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו - הוא המת, שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה. וזהו כרת הכתובה בתורה, שנאמר (במדבר טו, לא): "הכרת תכרת הנפש ההיא", מפי השמועה למדו (סנהדרין סד, ב): "הכרת - בעולם הזה, תכרת - לעולם הבא", כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת.

העולם הבא אין בו גוף וגויה¹, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף², כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יארע דבר בו מן הדברים שמארעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים הראשונים (ברכות יז, א): "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא תשמיש אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה" - הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתייה.

וזה שאמרו "צדיקים יושבין" - דרך חידה אמרו, כלומר הצדיקים מצויין שם בלא

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 1 כאן הוסיף הרמב"ם דבר שלא הדגיש בפירוש המשנה: לא רק שבעולם הבא השכר רוחני, אלא שגם אין גוף. בהמשך ההלכה הרמב"ם מוכיח זאת מדברי חז"ל שאין פעילות גופנית בעולם הבא ואם כן ודאי שגם אין גוף, כיוון שאין דבר שנעשה לבטלה. אולם אין לעניין זה דברים מפורשים בחז"ל, וידוע שעל זה תקפו את הרמב"ם וחלקו עליו ראשונים רבים, כמו הראב"ד כאן ויד רמה לסנהדרין והרמב"ן בשער הגמול. נרחיב על כך באיגרת תחיית המתים.
- 2 השגת הראב"ד: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחי ראשי לא היה דעת חז"ל על זה, שהרי אמרו כתובות: 'עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן ק"ו מחטה וכו'" וכן היו מצוין לבניהם 'אל תקברוני בכלים לבנים ולא בשחורים שמא אזכה', וכן אמרו שלא ישוּבו הצדיקים לעפר אלא עומדין בגוייתם, וכן אמרו 'במומם עומדין ומתרפאין', וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן עומדין חיים. אבל אפשר שהבורא ישים גוייתם חזקות ובריאות כגויית המלאכים, וכגויית אליהו זכור לטוב ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל".

מסלול 1: יום ב לפרשת תצווה

מסלול 2: יום ד לפרשת תרומה

עמל ובלא יגיעה. וכן זה שאמרו "עטרותיהן בראשיהן" - כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן, כעניין שאמר שלמה (שה"ש ג,א): "בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לוֹ אָמוֹ", והרי הוא אומר (ישעיהו לה,י): "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים" ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש, כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה. ומהו זה שאמרו: "נהנין מזיו שכינה"? שיודעים ומשיגין מאמיתת הקדוש ברוך הוא מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל.

כל "נפש" האמורה בעניין זה אינה הנשמה הצריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי כוחה והשיגה הדעות הנפרדות ושאר המעשים³, והיא הצורה שביארנו עניינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה - היא הנקראת נפש בעניין זה.

חיים אלו לפי שאין עמהם מוות - שאין המוות אלא ממאורעות הגוף ואין שם גוף - נקראו "צורר החיים" שנאמר (ש"א כה,כט): "וְהֵיטֵה נַפְשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצִוּוֹר הַחַיִּים", וזהו השכר שאין שכר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה והיא שהתאוו לה כל הנביאים.

וכמה שמות נקראו לה דרך משל: הר ה', ומקום קדשו, ודרך הקדש, וחצרות ה', ונועם ה', ואוהל ה', והיכל ה', ובית ה', ושער ה', וחכמים קראו לה דרך משל לטובה זו המזומנת לצדיקים "סעודה"⁴, וקורין לה בכל מקום "העולם הבא".

הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה - שתכרת הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר (במדבר טו,לא): "הַכֶּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַזֶּה - עֲוֹנָה בָּהּ", וזה האבדון הוא שקורין אותו הנביאים דרך משל (עירובין יט,א): באר שחת ואבדון ותפתה ועלוקה, וכל לשון כליה והשחתה - קוראין לו, לפי שהיא הכליה שאין אחריה תקומה, וההפסד שאינו חוזר לעולם.

שמה תקל בעיניך טובה זו, ותדמה שאין שכר המצוות והיות האדם שלם בדרכי האמת אלא להיות אוכל ושותה מאכלות טובות ובוכל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו - כמו שמדמין אלו הערביים הטיפשים האווילים השטופים בזימה. אבל החכמים ובעלי דעה ידעו שכל הדברים האלו דברי הבאי והבל הם, ואין בהם תועלת, ואינה טובה גדולה אצלנו

הערות - ילמד עניים דרכו

3 עיינו במה שלמדנו באלול, בהקדמת הרמב"ם לאבות, סוף פרק א.

4 השגת הראב"ד: "ואם זו היא הסעודה אין כאן כוס של ברכה, וטובה היתה לו השתיקה". דעת המקובלים שאחר תחיית המתים הוא זמן העולם הבא, וזוכים לסעודה של אכילת קודשים שמרחיבה את כוחות הנפש ומזכה ברוח הקודש ובנבואה, והיא הסעודה שדיברו עליה חכמים. ומשם יתעלו ל"סעודה" אחרת, שבה ניוונים מהשגת העניינים האלוהיים, כמו שנאמר: "באור פני מלך - חיים" ונאמר: "ואתה מחיה את כולם" ודרשו: "מחיה לכולם".

בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה, וכל הדברים האלו צורכי הגוף הם, ואין הנפש מתאוה להם ומחמתן אלא מפני צורך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמוד על בוריו. ובזמן שאין שם גוף - נמצאו כל הדברים האלו בטלים.

הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא - אין שום דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה, שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא טובת הגוף ולה אנו מתאוין אבל אותה הטובה גדולה עד מאוד ואין לה ערך בטובות העולם הזה אלא דרך משל, אבל בדרך האמת שנערוך טובת הנפש בעולם הבא בטובות הגוף בעולם הזה כמאכל ובמשתה - אינו כן, אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון, הוא שאמר דוד (תהלים לא, ב): "מִה רַב טוֹבָךָ אֲשֶׁר צִפַּנְתָּ לְיִרְאֵיךָ וְגו'".

וכמה פְּמָה דוד והתאוה לחיי העולם הבא, שנאמר (שם כז, ג): "לֹאֵל הָאֱמָנָתִי לְרְאוֹת פְּטוֹב ה' בְּאַרְץ חַיִּים". כבר הודיעונו החכמים הראשונים שטובת העולם הבא אין כוח באדם להשיגה על בוריה ואין יודע גדולה ויופייה ועוצמה - אלא הקדוש ברוך הוא לבדו. ושכל הטובות שמתנבאים בהם הנביאים לישראל - אינן אלא לדברים שבגוף, שנהנין בהן ישראל לימות המשיח, בזמן שתשוב הממשלה לישראל, אבל טובת חיי העולם הבא - אין לה ערך ודמיון. ולא דמוה הנביאים כדי שלא יפחתו אותה בדמיון. הוא שישעיהו (סד, א) אמר: "עֵינַי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים זֹלְתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחְכֶּה לּו', כְּלוֹמֵר הטובה שלא ראתה אותה עין נביא ולא ראה אותה אלא אלוהים, עשה אותה האלוהים לאדם שמחכה לו. אמרו חכמים (ברכות לד, ב): "כל הנביאים כולן לא ניבאו אלא לימות המשיח אבל העולם הבא - עין לא ראתה אלוהים זולתך".

זה שקראו אותו חכמים "העולם הבא" לא מפני שאינו מצוי עתה וזה העולם אובד ואחר כך יבא אותו העולם⁵. אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר (תהלים לא, ב): "אֲשֶׁר צִפַּנְתָּ לְיִרְאֵיךָ פְּעֻלְתְּ וְגו'". ולא קראוהו "עולם הבא" אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה, שאנו קיימים בו בגוף ונפש. וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה.

הערות - ילמד ענוים דרכו

5 כן שיטת המקובלים ורוב הראשונים (רס"ג באמונות ודעות; יד רמ"ה (וכתב בתחילת פרק חלק: "שכן כתבו כל הגאונים בספריהם"); הראב"ד בהשגות; הר"ש משנץ; רח"ק באור השם (מ"ג, כלל ד, פ"ד); רע"ב בפירושו המשניות; רבנו דוד תלמיד הרמב"ן; הרשב"א בחידושי אגדות (ב"ב עד, ב); הריטב"א (רה"ש טז, ב) ועוד. ועיין בר"ן על המשנה בחלק שכתב שזו מחלוקת ישנה שכבר נמצאת בחז"ל), שהעולם "הבא" הוא העולם הזה שמתעלה ממצבו החומרי, והוא אחרי תחיית המתים ובגוף ונפש יחדיו. כאשר הגוף מזדכך מכוח הארת הנשמה עליו וזוכה ליהנות ולהתקיים מ"זיו השכינה", היינו מהשגות בעניינים האלוהיים. עיין ברמב"ן בשער הגמול וברמח"ל בספר דרך השם א, ג. והרמב"ם כאן חולק. ושוב הראב"ד משיג עליו: "נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקב"ה מחדש עולמו ואמרו שיתא אלפי שנים הוי עלמא וחד חרוב ונמצא שהוא עולם חדש".

מסלול 1: יום ב לפרשת תצווה

מסלול 2: יום ד לפרשת תרומה

שאלות מנחות:

- ✦ אנו רגילים לפרש שהמושג "חיי" פירושו אדם שנפשו מחוברת לגוף, ו"מת" הוא אדם שנפשו מנותקת מהגוף. הרמב"ם כאן מגדיר "חיים" ו"מוות" באופן שונה. מדוע לפיו אמרו חכמים: "רשעים בחייהם קרויים מתים"?
- ✦ כיצד ניתן לפי זה לתרץ את קושיית הראב"ד על הרמב"ם בתחילת פרק ג, שהקשה איך הרמב"ם אומר שאדם שיש לו רוב עוונות הוא רשע ומיד מת ברשעו - הרי אנו רואים רשעים רבים שנשארים בחיים?
- ✦ למה הוסיף הרמב"ם כאן שבעולם הבא אין גוף? האם זה קשור להוכחתו שאין לנו צורך בעולם הבא בטובות הגוף ("ובזמן שאין שם גוף - נמצאו כל הדברים האלו בטלים")?
- ✦ למה חשוב היה לרמב"ם להיכנס למחלוקת ולפרש שהעולם הבא שבו תכלית השכר הוא עולם הנשמות שקיים עכשיו ולא העולם שאחרי תחיית המתים?
- ✦ למה הלכות אלו הן חלק מהלכות תשובה ולא מהלכות יסודי התורה? האם אדם צריך לשוב ולתקן לא רק את מעשיו ומידותיו אלא אף את שאיפותיו? אדם שמאמין שהשכר הוא בעולם הבא והוא שכר רוחני אבל מתאוה יותר לטובות והנאות העולם הזה - האם הוא צריך לשוב בתשובה? האם הוא באמת מאמין בעולם הבא?